

ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ВИХОВАННЯ

Науково-педагогічний вісник

Дослідження можливостей навчальних занять
у формуванні правових цінностей молоді

Формування ідей толерантності в педагогічній
думці України: джерелознавчий аспект

Педагогічні технології розвитку фасилітації
майбутніх фахівців гуманітарного профілю

Підготовка майбутніх фахівців соціальної сфери
до професійної взаємодії

Формування термінологічної компетентності
майбутніх дизайнерів засобами ділової гри

Випуск 10

2018

Національна академія педагогічних наук України
Український науково-дослідний інститут естетичної освіти

ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ВИХОВАННЯ

Науково-педагогічний вісник

Випуск 10

Херсон
ОЛДІ-ПЛЮС
2018

*Засновник і видавець – Український науково-дослідний інститут естетичної освіти.
Свідоцтво про державну реєстрацію серії ХС № 674/325 Р від 27.06.2014 р.,
видане реєстраційною службою Головного управління юстиції у Херсонській області.*

*Рекомендовано до видання Вченою радою Українського науково-дослідного
інституту естетичної освіти (протокол № 9 від 12 жовтня 2018 р.)*

*Науково-педагогічний вісник «Теорія і методика виховання»
зареєстровано в наукометричній базі та включено до Російського індексу наукового цитування
Ліцензійна угода № 482-07/2015 від 21 липня 2015 р.*

Головний редактор

Бутенко Володимир Григорович

член-кореспондент Національної академії педагогічних наук України,
доктор педагогічних наук, професор

Редакційна колегія:

Галімов А.В., доктор педагогічних наук, професор
Дергач М.А., доктор педагогічних наук, професор
Кузьменко В.В., доктор педагогічних наук, професор
Мельничук С.Г., доктор педагогічних наук, професор
Михайличенко О.В., доктор педагогічних наук, професор
Попова О.В., доктор педагогічних наук, професор
Радул О.С., доктор педагогічних наук, професор
Рибалко Л.С., доктор педагогічних наук, професор
Титаренко В.П., доктор педагогічних наук, професор
Ткачова Н.О., доктор педагогічних наук, професор
Букач М.М., доктор педагогічних наук, професор
Федоренко О.І., доктор педагогічних наук, професор

Теорія і методика виховання : науково-педагогічний вісник. Вип 10. – Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС,
Т33 2018. – 48 с.

ISBN 978-966-289-248-2

У науково-педагогічному віснику «Теорія і методика виховання» висвітлюються теоретико-методологічні та методичні проблеми виховання особистості в системі освіти, аналізуються особливості організації виховної роботи з учнівською та студентською молоддю. Зміст статей відображає досвід освітньо-виховної діяльності працівників шкільних та позашкільних навчальних закладів, викладачів вищої школи. У наукових статтях актуалізовано увагу на питаннях розвитку гуманітарної сфери та удосконалення освітньо-виховної практики, психолого-педагогічного забезпечення виховної роботи в закладах освіти, вирішення проблемних питань соціально-гуманітарного та освітньо-виховного змісту.

Матеріали розраховано на наукових працівників у галузі теорії і методики виховання, викладачів вищої школи, учителів загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладів, докторантів, аспірантів, студентів, а також широкий загал працівників освіти.

Посилання на публікації «Теорія і методика виховання» обов'язкові.

Редакція зберігає за собою право скорочувати і виправляти матеріали. Статті підписані авторами висловлюють їх владні погляди, а не погляди редакції.

За достовірність фактів, цитат, власних імен, географічних назв, статистичних даних та інших відомостей відповідають автори публікацій.

Науково-педагогічний вісник «Теорія і методика виховання» співпрацює з Одеським державним університетом внутрішніх справ.

ЗМІСТ

Бутенко В.Г. Дослідження можливостей навчальних занять у формуванні правових цінностей молоді.....	4
Вісікайло Т.В. Педагогічні умови формування фахової компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у процесі пленерної практики.....	6
Дацун О.А. Роль педагогічної майстерності у формуванні професійної ідентичності майбутнього вчителя.....	9
Довмантович Н.Г. Модель педагогічної технології формування самоосвітньої компетентності та педагогічних умов її реалізації: результати досліджень	12
Зорій Я.Б. Компоненти, критерії і показники рівнів сформованості військово-професійної компетентності майбутніх офіцерів запасу	15
Лещенко Г.А. Підготовка фахівців аварійно-рятувальних служб до діяльності в умовах радіаційно-хімічного зараження	20
Мотуз Т.В. Формування ідей толерантності в педагогічній думці України: джерелознавчий аспект	24
Новикова Н.І. Тенденції розвитку шкільної біологічної освіти в Україні впродовж 50-х років ХХ століття.....	29
Олійник Г.М. Підготовка майбутніх фахівців соціальної сфери до професійної взаємодії.....	32
Поповський Ю.Б. Підготовка майбутніх фахівців міжнародних економічних відносин до професійного спілкування засобами навчальних тренінгів як педагогічна проблема.....	35
Романишина Л.М., Мельничук І.М. Підготовка майбутніх лікарів засобами інтеграції природничих та медичних дисциплін.....	38
Романишина О.Я., Бигар Г.П. Педагогічні технології розвитку фасилітації майбутніх фахівців гуманітарного профілю	41
Школяр Н.В. Формування термінологічної компетентності майбутніх дизайнерів засобами ділової гри.....	44

8. Програми середньої школи. Біологія (1957). Київ.
9. Сергиенко Д.Л. (1957). Юные натуралисты Украины. Биология в школе, 5, 67–71.
10. Нова українська школа: основи Стандарту освіти (2016). Львів.
11. Тематический указатель к номерам журнала "Естествознание в школе" за 1950–1952 гг. (1952). Естествознание в школе, 6, 88–93.
12. Шибанов А.А. Об изучении биологии и сельского хозяйства в средних школах Германской Демократической Республики. Биология в школе, 2, 70–71.
13. Шибанов А.А. Ознакомление учащихся с важнейшими отраслями сельскохозяйственного производства (1956). А. Естествознание в школе, 5, 3–9.

УДК 378:373.091.12.011.3–51:364–4:005.42

Олійник Г.М.

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

У статті здійснено теоретичний аналіз сутності поняття «фахівець соціальної сфери», «взаємодія», «професіоналізм», «професійна взаємодія». Визначено, що фахівець із соціальної роботи – це особа, яка має необхідні інтелектуальні, моральні, особистісні якості для виконання особливого, інтегрованого, універсального виду діяльності у соціальній сфері. Розкрито, що професійна взаємодія фахівців соціальної сфери є основою й умовою встановлення найрізноманітніших відносин у професійному середовищі. Вона виявляється у формі спільної діяльності, спілкування, емоційного співпереживання. Проаналізовано, що особливістю підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери є значна увага, яка приділяється використанню особистісно-орієнтованого підходу, що передбачає активну суб'єкт-суб'єктну взаємодію викладача і студента, партнерство та співпрацю у розв'язанні теоретичних та практичних задач, гуманізацію взаємин, активну творчу діяльність фахівців у соціальній сфері. **Ключові слова:** фахівець соціальної сфери, взаємодія, професіоналізм, професійна взаємодія.

Олійник Г.М. Подготовка будущих специалистов социальной сферы к профессиональному взаимодействию. В статье осуществлено теоретический анализ сущности понятия «специалист социальной сферы», «взаимодействие», «профессионализм», «профессиональное взаимодействие». Определено, что специалист по социальной работе – это лицо, которое имеет необходимые интеллектуальные, моральные, личностные качества для выполнения особенного, интегрированного, универсального вида деятельности в сфере социальной. Раскрыто, что профессиональное взаимодействие специалистов социальной сферы является основой и условием установления самых разнообразных отношений в профессиональной среде. Она оказывается в форме совместной деятельности, общения, эмоционального сопереживания. Проанализировано, что особенностью подготовки будущих специалистов социальной сферы является значительное внимание, которое уделяется использованию лично-ориентированного подхода, который предусматривает активную субъект-субъектную взаимодействие преподавателя и студента, партнерство и сотрудничество в решении теоретических и практических задач, гуманизацию взаимоотношений, активную творческую деятельность специалистов в сфере социальной. **Ключевые слова:** специалист социальной сферы, взаимодействие, профессионализм, профессиональное взаимодействие.

Oliunyk H.M. Preparation of future specialists of social sphere for professional interaction. The theoretical analysis of the essence of the concept "specialist in the social sphere", "interaction", "professionalism", "professional interaction" is made in the article. It has been defined that a specialist in the social sphere is a person who has all necessary intellectual, moral, personal qualities to perform a special, integrated, universal type of activity in the social sphere. It is determined that the professional interaction of specialists in the social sphere is the basis and condition for establishing the most diverse relationships in the professional environment. It is showed up in the form of common activity, communication, emotional empathy. It is analyzed that the characteristic feature of training of future specialists in the social sphere is the considerable attention paid to the use of a personality-oriented approach, which involves the active subject-subjective interaction of the teacher and the student, partnership and cooperation in solving theoretical and practical problems, humanization of relations, active creative activity of specialists in the social sphere. **Keywords:** specialist of social sphere, interaction, professionalism, professional interaction.

Розвиток українського суспільства характеризується інтенсивними соціально-економічними змінами. Вони породжують політичні, економічні, соціальні та морально-психологічні проблеми. Завжди є необхідна діяльність соціальних служб, які покликані допомагати суспільству подолати труднощі, пов'язані з вирішенням соціальних, психологічних, культурологічних, етнічних проблем. Основною метою освіти є формування високої культури міжнародних відносин, а підготовка освічених, моральних, мобільних людей, здатних до співпраці та міжкультурної, професійної взаємодії є передумовою утвердження розвинутого громадянського суспільства.

В Україні інтенсивно зростає підготовка фахівців соціальної сфери. Різні форми соціальної роботи зумовили:

необхідність розширення діяльності діючих і створення нових державних і недержавних соціальних інститутів; активізацію діяльності соціальних служб та різнопрофільних соціальних закладів соціальної сфери. Посилено увагу до професійної підготовки кваліфікованих фахівців для соціальної сфери. Це соціальні працівники. Їх підготовка обумовлена потребою у фахівцях, які б володіли сучасними технологіями соціальної роботи, що сприяють: поліпшенню соціального функціонування різних категорій клієнтів; забезпеченню сприятливих умов їхньої соціалізації; вчасному попередженню негативних соціальних явищ з метою забезпечення формування активної життєвої позиції, умов для саморозвитку, самоствердження та самореалізації.

Підготовка майбутніх фахівців соціальної сфери до професійної взаємодії – це процес і результат оволодіння цінностями соціальної діяльності, професійно необхідними знаннями, вміннями й навичками, формування професійно важливих особистісних якостей, які є основою готовності до професійної соціальної діяльності [3, с. 233–234].

Різним аспектам підготовки фахівців соціальної сфери присвячені праці зарубіжних вчених: Г. Вільфінга (Австрія), Баркера (Велика Британія), Ф. Зайбеля (Німеччина), Ю. Змагальського (Польща), В. Бочарової, І. Зимньої, Є. Холостової (Російська Федерація), Дж. Раймонд (США) та інших. Проблеми підготовки фахівців соціальної сфери привертають значну увагу вітчизняних дослідників: О. Дубасенюк, І. Звереві, Л. Міщик, А. Капська, О. Карпенко, В. Поліщук, С. Харченко, Г. Локаревої та інших.

Мета статті – розкрити підготовку майбутніх фахівців соціальної сфери до професійної взаємодії.

Підготовка до роботи у соціальній сфері повинна проводити активний пошук шляхів вирішення нагальних соціальних проблем. Фахівці соціальної сфери здатні змінити, усунути та корегувати негативні соціальні прояви у суспільстві. Це можливо лише у закладах освіти, які проєктують навчально-виховний процес на нових позиціях, що враховують тенденції розвитку соціальної політики в країні. Зміст вищої професійної підготовки фахівців повинен включати такі компоненти, як:

- досконалий аналіз сучасного соціального розвитку суспільства з метою: формування умінь для надання об'єктивної оцінки соціальній політиці держави, надання пропозицій щодо альтернативних варіантів;
- оптимально-ефективна організація педагогічного процесу професійної підготовки соціальних працівників;
- чітке уявлення щодо застосування сучасних моделей, форм і методів у практиці соціальної роботи;
- розробка концепцій, теорій, моделей і технологій, що відповідають сучасним вимогам суспільства та особистості, а також спрямовані на ефективне виконання функцій соціального працівника;
- здійснення професійної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців соціальної сфери.

У сучасних програмах значна увага приділяється питанням забезпечення підготовці майбутніх фахівців у галузі соціальної роботи. Кожному студенту треба задовольнити власні потреби та інтереси шляхом використання у навчальному процесі різних технологій навчання. Вони що передбачають такі форми та види діяльності студента, які забезпечують максимально ефективну траєкторію розвитку його особистості та оптимальні шляхи засвоєння навчального матеріалу. Цей підхід отримав нову назву: «Варіативність і гнучкість різних форм і видів діяльності».

У роботах сучасних науковців, спрямованих на розкриття особливостей професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери треба використати особистісно-орієнтований підхід. Він передбачає активну суб'єкт-суб'єктну взаємодію викладача і студента, партнерство та співпрацю у розв'язанні теоретичних та практичних задач. Безперечно, віддаємо перевагу гуманізації взаємин, активній творчій діяльності майбутніх фахівців в галузі соціальної педагогіки [5].

Проблемою взаємодії є предмет осмислення філософських, педагогічних, психологічних, соціологічних досліджень (А. Белкин, А. Добрович, І. Зимня, Я. Коломінський, І. Кон, А. Меренков, Л. Петровська, І. Риданова, О. Шевлюкова та ін.). Науковці наголошують увагу на вивченні окремих видів взаємодії: соціальної (Ф. Розанова, О. Хайруліна), інформаційної (Т. Чаплі), соціально-політичної (Н. Кашей), міжкультурної (А. Аванесова, Н. Данилевський, М. Каган). Але, незважаючи на досить значну кількість публікацій у цій галузі, простежується невідзначеність концептуальних основ професійної взаємодії фахівців із соціальної сфери, її основних характеристик.

У сучасному словнику термін «взаємодія» трактується як філософська категорія. Вона виражає процес впливу різних об'єктів один на одного, їх взаємозв'язок, взаємоперехід, породження одним об'єктом іншого» [7].

З точки зору філософії «взаємодія» – це об'єктивна й універсальна форма руху, розвитку, що визначає існування і структурну організацію будь-якої матеріальної системи. Цей матеріальний процес супроводжується передачею матерії, руху та інформації. Вона є відносна і здійснюється з певною швидкістю і в певному просторі – часі [1].

Ця категорія взаємодії є однією із загальних категорій пізнання. Вона нерозривно пов'язана з такими засадничими категоріями як рух, простір, час, структура. А ще відображає процеси дії різних об'єктів один на одного, їх взаємну обумовленість, зміну стану, взаємоперехід і визначається як процес інтеграційної діяльності суб'єктів.

Розмаїття підходів до визначення і структури взаємодії приводять до висновку: взаємодія – це соціально-психологічна категорія, яка є інтегруючим чинником. Він об'єднує частини в цілісний процес безпосереднього або опосередкованого взаємовпливу об'єктів (суб'єктів), що породжує їх взаємну обумовленість і зв'язок. Взаємодія охоплює дві особистості. Це але й частини груп і групи в цілому. Трактування терміну «професійна взаємодія» зустрічається в наукових джерелах рідко, бо для встановлення специфічних ознак професійної взаємодії вважаємо за необхідне, щоб проаналізувати сутність поняття «професіоналізм». Це дозволить нам наряду із характерними ознаками взаємодії виділити й особливі риси професійної взаємодії.

Професіоналізм – це «ступінь оволодіння індивідом професійними навичками». Професіонал – (лат. *professio* – спеціальність, заняття) – індивід, який володіє високим рівнем теоретичної підготовки і сформованості системи узагальнених умінь та навичок для роботи за обраною професією. Його здатність виступає критерієм професіонала, який виконує роботу різної складності. Рівень складності конкретного виду праці (зміст, обсяг, послідовність виконання робіт) зумовлює певний рівень кваліфікації [9].

Професіоналізм згідно поглядів І. Багаєва, – це інтегрована якість, тобто властивість особистості. Як будь-яка якість, вона формується в діяльності. Це процес і результат діяльності. Науковець виділяє три складових у структурі професіоналізму: професіоналізм знань, спілкування і самовдосконалення. Спираючись на вищезазначене, і можемо констатувати: професійна взаємодія – це цілеспрямований, соціально-зумовлений, динамічний про-

цес безпосереднього або опосередкованого одночасного впливу суб'єктів один на одного в результаті виконання певної професійної діяльності. При спрямовуючій ролі суб'єкта, який володіє сукупністю теоретичної та практичної підготовки, метою його є реалізація змісту професійної діяльності одного і задоволення потреб іншого.

Професійна взаємодія фахівців соціальної сфери – це є основа й умова встановлення найрізноманітніших відносин у професійному середовищі, яка виявляється у формі *спільної діяльності, спілкування, емоційного співпереживання*. Проаналізуємо кожну форму з позиції мети, предмету, способів здійснення і зворотного зв'язку.

Спільна діяльність як форма професійної взаємодії передбачає суб'єкт-суб'єктні відносини, істотними характеристиками яких, за С. Головіним [8] є просторово-часова присутність учасників, їх особистий контакт, наявність єдиної мети, органів організації і керівництва, розділення процесу діяльності між учасниками, розвиток міжіндивідуальних зв'язків. Зарубіжні дослідники (Н. Cook, S. Stingle, До. Helkama, М. Е. Lamb, С. Schatz, М. Takala) вважають конституючими ознаками спільної діяльності наявність значущих цілей і розуміння того, що досягти їх можна за умови об'єднання загальних зусиль. У процесі спільної діяльності виникають комунікації, емоційні впливи, конструктивні дії у вирішенні сумісних завдань.

Спілкування, як форма професійної взаємодії, є обміном уявлення, ідеями, інтересами, настроями, відчуттями, установками, інформацією. У цьому обміні, на думку О. Леонтьєва, виробляється загальний сенс [4] який підтверджує, що інформація прийнята, зрозуміла, осмислена. Г. Андреева [2]. У кожному комунікативному процесі реально представлені у єдності діяльність, спілкування і пізнання.

Співпереживання – це форма професійної взаємодії, яка виявляється чуйне, співчутливе ставлення до переживань іншого, емпатію, розуміння його настрою, інтересів, відчуттів. Емпатія, як психологічна категорія, означає здатність людини представити себе на місці іншого. Це відбувається як на мимовільному, так і на довільному рівні (Е. Тітченер, К. Роджерс).

Отже, професійну взаємодію характеризуємо наявністю мети, предмету, способу здійснення, зворотного зв'язку. Взаємодія виявляється у формі спільної діяльності, спілкування, співпереживання, для яких характерне загальне і особливе.

Підготовка фахівців соціальної сфери до професійної взаємодії у вищих навчальних закладах має широкий спектр функцій. Вони розподіляються за об'єктом діяльності – це організація соціального захисту населення; соціально-економічна підтримка населення, соціально-правова підтримка населення, соціальна реабілітація людей із обмеженими можливостями, соціально-педаго-

гічна робота з сім'єю та дітьми». А за галузевою ознакою – це соціальна робота в закладах охорони здоров'я, закладах освіти, службі зайнятості, у службі міграції, у пенітенціарних закладах, соціальна робота на виробництві і з військовослужбовцями. Дослідники Л.Т. Тюптя та І.Б. Іванова зазначають: «фахівець із соціальної роботи» – це особа, яка має необхідні інтелектуальні, моральні, особистісні якості для виконання особливого, інтегрованого, універсального виду діяльності у соціальній сфері [6, с. 60]. Безсального виду діяльності у соціальній сфері визначається перечно, цими якостями та досвідом працівника.

У довіднику кваліфікаційних характеристик професій випускників вищих навчальних закладів МОН України зазначено близько двадцяти умінь, якими має володіти фахівець у сфері соціальної роботи. Найголовнішими є:

1. Виявлення та допомога людям, які потребують соціальної, медичної юридичної, психологічної, педагогічної, матеріальної та іншої допомоги.
2. Організація піклування, державних, приватних підприємств, громадських організацій та благодійних фондів з метою надання соціальної допомоги та захисту сім'ям та особам, які того потребують.
3. Координація роботи державних, приватних підприємств, громадських організацій та благодійних фондів з метою надання соціальної допомоги та захисту сім'ям та особам, які того потребують.
4. Проведення психологічних та педагогічних консультацій, надання юридичних порад.
5. Забезпечення професійного рівня роботи соціальних працівників та соціальних робітників.

Висновок. Отже, підготовка майбутніх фахівців соціальної сфери до професійної взаємодії – це основна умова встановлення найрізноманітніших відносин у професійному середовищі, яка виявляється у формі спільної діяльності, спілкування та співпереживання.

Література:

1. Альбуханова-Славская К.А. Деятельность и психология личности / К.А. Альбуханова-Славская. – М.: Наука, 1980. – 334 с.
2. Андреева Г.М. Психология социального познания / Г.М. Андреева. – М.: Аспект-Пресс, 2005. – 304 с.
3. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери. – 2-ге видання / За заг. ред. проф. І.Д. Звереві. – Київ, Сімферополь: Універсум, 2013. – 536 с.
4. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность / А.Н. Леонтьев. – М.: Политиздат, 1975. – 304 с.
5. Міщик Л.І. Теоретико-методичні основи професійної підготовки соціального педагога у закладах вищої освіти: монографія / Л.І. Міщик / [відп. ред. Л.Г. Коваль]. – Запоріжжя: «Промінь», 1997. – 370 с.
6. Тюптя Л.Т., Іванова І.Б. Соціальна робота: теорія і практика: навч. посіб. / Л.Т. Тюптя, І.Б. Іванова – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2008. – 574 с.
7. Платонов К.К. Краткий словарь системы психологических понятий / К.К. Платонов. – М.: Высшая школа, 1984. – С. 18.
8. Словарь психолога-практика / сост. С.Ю. Головин. – 2-е изд. перераб. і доп. – Минск: Харвест, 2009. – 976 с.
9. Соціологія: словник термінів і понять / уклад. Є.А. Біленький, М.А. Козловець, В.О. Федоренко; рец. М.В. Левківський, С.П. Щерба. – Житомир: Волинь: Рута, 2003. – 233 с.

Науково-педагогічне видання

ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ВИХОВАННЯ

Науково-педагогічний вісник

Випуск 10 / 2018

Науковий редактор – Бутенко В.Г.
Ком'ютерна верстка та дизайн – Данильченко О.С.

Підписано до друку 18.10.2018 р.
Формат 60x84 1/8
Папір офс. № 1. Умовн. друк. арк. 5,58.
Наклад 300 прим. Замовлення № 1402-96

Видання та друк: ПП «ОЛДІ-ПЛЮС»
e-mail: office@oldiplus.com
73034, м. Херсон, вул. Паровозна, 46-а
Свід. сер. ДК № 6532 від 13.12.2018 р.
